

Ledaren

Svarta lådor behöver öppnas innan de blir Pandoras askar

Vi omges av digitala maskiner. I något skede kallar vi dem kolleger. Nu kallar vi dem datorer, tabletter och telefoner. När deras kapacitet ökar och de blir allt mera självmedvetna kan vi inte längre behandla dem som bara maskiner eller automatiska slavar. När de nu dessutom allt oftare rör sig på hjul eller ben bland oss och betraktar oss med sina ögon och öron så blir det allt viktigare för varje medborgare att begripa vad de tänker och tänker göra.

Jag började som datalärare hösten 1984 vid Arbis. Kursen "Bli du med datorn" ordnades först i en datoraffär mitt emot Stockmanns klocka och de därpå följande två åren i Hankens datasal innan Arbis sedan fick egna datorer. Deltagarnas ålder varierade från under 20 till över 80. Fascinationen i alla åldrar var lika stor som frustrationen för dem alla.

Maskinerna gjorde ju inte vad deltagarna *ville* utan endast exakt vad som sades... nej, skrevs på en skrivmaskin... nej "tangentbord" heter det. Begreppsförvirringen var enorm. Detta var flera år före datorerna plötsligt hade "möss" och "fönster", vilket säljan gjorde växelverkan lättare. Maskinernas omänskliga **e x a k t h e t** var då, som nu,

den största källan till missförstånd, frustration och angst.

Hur väl ekonomin mår och hur väl samhället fungerar beror ju framför allt på graden av samordning mellan de myriader intressen som olika människor har. Då en grupp, en organisation eller ett samhälle är samordnat så att de har och klart och tydligt driver sina gemensamma intressen så uppnår den med mycket större sannolikhet sina mål. Ju flera olika håll man drar åt, desto mera förorsakar dragkamperna att tid och energi går åt till intern friktion i stället för att maskineriet skulle surra på effektivt.

Den organism eller organisation som är starkt fixerad och snävt inriktad på en viss målsättning är "farligt effektiv" för sina konkurrenter. Den organism eller organisation som inom sig på ett koordinerat sätt mobiliserar sina resurser för att uppnå ett specifikt resultat har en enormt högre sannolikhet att uppnå sitt mål än den som på ett balanseerat sätt försöker beakta flera olika intressen. Fanatiker och ensaksrörelser är alltid mycket starkare på den spelplan de väljer medan andra begränsas av sina egna regler.

Datasystem med enögd artificiell intelli-

Reidar Wasenius
är ordförande för
Ekonomiska samfundet.

gens har redan i årtal automatiskt skött investeringar på globala marknader. De är allt mera komplexa och i allt högre grad "svarta lådor" – precis som du och jag. Googles AlphaGo som 2016 vann världsmästaren Lee Se-Dol i spelet Go genom att göra för människor "obegripliga" drag. Hösten 2008 såg vi världsekonomin dyka på grund av organisationer och datasystem som bara malde på utan behövlig insyn.

Kalevalas starkt symboliska Sampo är en magisk maskin som mal på och leverar "allt gott", sådana nyttigheter (*Goods*) som människor värderar högt: "pengar, säd och salt". I modern analys kan den ses som en "svart låda", vars interna funktioner man inte befattar sig med då man bara koncentrerar sig på vad som matas in (inputs) och vad som därefter matas ut (outputs). Även om vi stundvis önskar oss ha magiska maskiner har våra insikter och modeller utvecklats en del sedan Lönnrots tider. Framför allt har vår världsbild lyckligtvis utvidgats.

Den moderna produktionsekonomin och nationalekonomin ger oss modeller för att gestalta, formalisera och kvantifiera både sådana processer som vi medvetet skapat i affärlivet och sådana som "helt enkelt småningom vuxit fram" i våra samhällen. De sakkunniga som tycker sig skönja diverse helhetsbilder är inte alltid överens om kausaliteterna eller ens om vilka faktorer som är relevanta eller irrelevanta.

Debatten är naturlig. Den är absolut nödvändig för att utveckling ska ske. Viktiga steg mot större och djupare insikter sker ofta även då debattörer skiljs åt och fortsätter sitt arbete utan att ha uppnått samförstånd. Vi som följer med en debatt kan ofta få mycket ut av den. I bästa fall har våra egna insikter upplyfts till en nivå som medför att vi själva nu kan bidra till att debatten ökar, utvecklingen accelererar och slutresultatet blir mera robust. Det avgörande är att debatten är "högklassig", det vill säga av god kvalitet.

Då Ekonomiska samfundet i Finland fungerar som producent och i produktionsekonomiska termer ställer höga krav på slutproduktens "tekniska kvalitet" betyder det att debatten fyller angivna specifikationer. Dess "funktionella kvalitet" är hög då konsumenterna, det vill säga publiken upplever att den är givande och sålunda värd den tid som investeras. Allt detta tar styrelsen på allvar och fortsätter jobba hårt för att verksamheten är givande för dig. Förslag och feedback välkomnas alltså varmt!

Nu när världen så småningom öppnas erbjuder vi dig igen regelbundet insyn i vad olika kunniga Tänkare och handlingskraftiga Påverkare tänker och gör. Du är i höst varmt välkommen till våra evenemang – äntligen ansikte mot ansikte. Under våren blir det sedan allt flera givande möten. Det ska bli fint att träffas.